

Watervogels in de Zoete Rijkswateren in 1996/97

■ *Het telseizoen 1997/98 loopt nog, maar het is nu al duidelijk dat we opnieuw te maken hebben met een bijzondere winter. Het huidige winterweer is zeer zacht met in januari en februari record-hoge temperaturen. Gevolg is dat veel zangvogels al uitbundig zitten te zingen en dat veel watervogels (Grauwe Ganzen, Bergeenden en Scholeksters) al vroeg terug zijn in hun broedterritoria. Een sterke tegenstelling met de winter van 1996/97, toen vooral in december en januari lage temperaturen werden gemeten en er ijzige omstandigheden heersten. Volgend op het verslag van de midwintertelling in januari 1997, in het vorige nummer van SOVON-Nieuws, in deze bijdrage een kort overzicht van de eerste telresultaten van de Zoete Rijkswateren in 1996/97.*

Winter vol contrasten

Voor in het eerste deel van het seizoen was de winter 1996/97 aan de koude kant. In de maanden november-januari vroor het op 50 dagen (vorstdagen) en bleef de temperatuur op 19 dagen ook overdag beneden nul (ijsdagen). Normaal gebeurt dat in die periode maar op resp. 34 en 7 dagen. Plaatselijk werden 's nachts temperaturen tot -15°C gemeten. Grote delen van de Zoete Rijkswateren (uitgezonderd de rivieren) bevroren en ook in Waddenzee en Delta raakten veel gebieden bedekt met ijs. In de tweede helft van januari sloeg het weer volledig om en er volgde een februari maand die tot één van de warmste van deze eeuw behoorde. Dit zachte weer zette door in maart. In totaal telden februari en maart samen slechts 9 vorstdagen en 0 ijsdagen

(normaal zijn dat er resp. 25 en 3). Over het hele winterhalfjaar gerekend, viel er een beneden-gemiddelde hoeveelheid neerslag. Uitzonderingen op deze regel waren november en februari, beide maanden waarin de regenmeter ruim tweemaal de gebruikelijke hoeveelheid bevatte.

Effecten winterweer

In januari 1997 werden in de Zoete Rijkswateren samen zo'n 640.000 watervogels geteld (figuur 1). Dat aantal ligt maar liefst 40% beneden dat in bijvoorbeeld de zachte januari van 1994. Vergeleken met de koude januari van 1996 werden 30% minder vogels geteld. Toen viel de januari-telling precies in een dooiperiode, terwijl in 1997 de periode voorafgaand aan de telling nog beheerst werd door de vorst. Pas in maart lagen de aan-

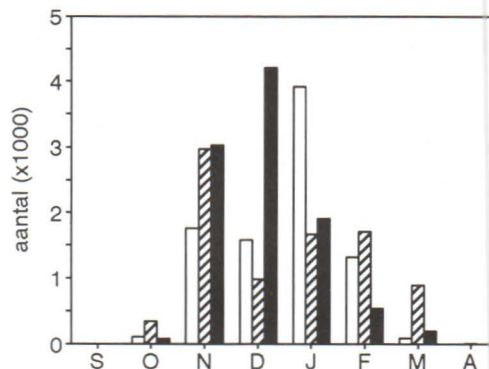
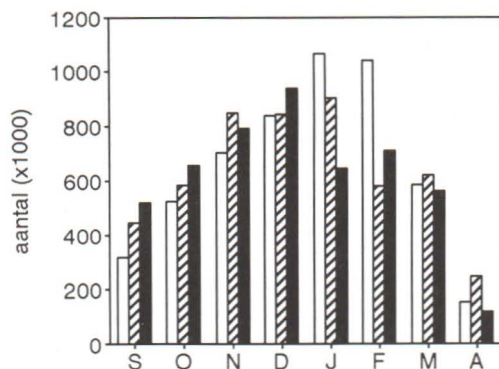
tallen weer op het niveau van 1994/95 en 1995/96.

Gerekend naar de seizoensmaxima, kwamen bij de meeste soorten de aantallen globaal overeen met die van de voorgaande winters (tabel 1). Alleen bij Smient, Kuifeend, Toppereend en Nonnetje -soorten die pieken in de midwinterperiode- haalden de maxima bij lange na niet die van eerdere winterseizoenen. Voor het Nonnetje is dit opmerkelijk, omdat in eerdere strenge winters (bijv. 1995/96) juist wel grotere aantallen naar ons land kwamen. Wel werden verhoudingsgewijs grote aantallen Grote Zaagbekken geteld, zij het niet zoveel als in 1995/96. Voor beide soorten geldt wellicht dat door het vroege tijdstip van de winter, de voedsel- en/of ijssituatie in bijv. het Oostzeegebied nog niet dusdanig kritiek werd, dat de vogels genoodzaakt waren uit te wijken naar zuidelijker gelegen gebieden. Opvallend was verder het grote aantal Meerkoeten in januari; waarschijnlijk een effect van grote concentraties in de (deels) ijsvrije Zoete Rijkswateren (rivieren). Hetzelfde patroon trad ook in 1995/96 op.

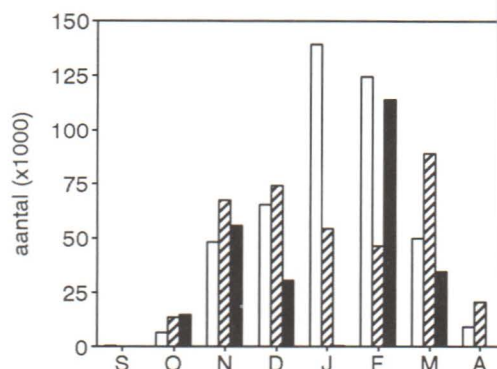
Meer nog dan bij de aantallen, had de winter een effect op het tijdstip waarop maximale aantallen aanwezig waren. Bij soorten die normaliter hun maximum bereiken in december-februari, zoals Tafeleend, Kuifeend, Toppereend, Brilduiker, Kievit en Kokmeeuw verschoof de piek nu naar het

Tabel 1. Maxima van enkele karakteristieke soorten in de Zoete Rijkswateren in september-april 1992/93 t/m 1996/97. Tevens is de maand waarin het maximum viel aangegeven.

Soort	1992/93	mnd	1993/94	mnd	1994/95	mnd	1995/96	mnd	1996/97	mnd
Fuut	11.488	sep	11.899	sep	9.841	sep	14.470	sep	13.378	sep
Aalscholver	23.302	okt	17.827	sep	22.369	sep	24.822	okt	27.911	sep
Knobbelzwaan	4.849	sep	5.469	sep	4.618	sep	7.123	sep	6.890	sep
Kleine Zwaan	3.769	dec	5.159	jan	3.911	jan	2.963	nov	4.209	dec
Smient	200.960	dec	195.179	jan	212.463	jan	201.166	dec	144.378	dec
Krakeend	3.437	dec	3.727	nov	4.091	jan	6.721	nov	5.862	okt
Wintertaling	8.372	dec	7.566	nov	8.389	jan	7.994	nov	8.067	dec
Wilde Eend	102.368	dec	115.410	jan	104.918	jan	78.625	jan	104.219	dec
Slobeend	5.918	sep	4.239	okt	2.846	nov	3.765	sep	3.018	okt
Tafeleend	59.598	dec	51.026	jan	52.832	dec	59.634	nov	60.881	okt
Kuifeend	154.232	dec	139.351	nov	130.595	jan	156.493	nov	105.959	okt
Toppereend	184.610	dec	144.534	dec	139.382	jan	88.836	mrt	113.758	feb
Brilduiker	7.792	dec	12.267	dec	5.137	dec	7.526	mrt	7.375	feb
Nonnetje	1.580	jan	1.848	feb	894	jan	8.814	jan	1.364	jan
Grote Zaagbek	5.692	jan	4.549	feb	3.923	jan	11.926	jan	7.893	dec
Meerkoet	91.669	okt	91.217	dec	94.239	jan	118.265	jan	107.555	jan
Kievit	269.667	dec	77.225	nov	148.338	feb	118.215	sep	133.843	sep
Kokmeeuw	118.413	jan	165.503	jan	141.260	feb	56.320	jan	102.796	mrt

Figuur 1. Seizoensverloop van totale aantallen in de Zoete Rijkswateren (linksboven), Kleine Zwaan (rechtsboven) en Toppereend (rechtsonder). Weergegeven zijn de seizoenen 1994/95 (blanko), 1995/96 (gearceerd) en 1996/97 (zwart).

najaar (Tafel- en Kuifeend, Kievit) of werden de meeste vogels pas in het vroege voorjaar gezien (Toppereend, Brilduiker, Kokmeeuw); dit als gevolg van wegtrek in december/januari (zie ook figuur 1). Een vergelijkbare trend werd ook in 1995/96 signaleerd.

In tegenstelling tot 1995/96 zorgde het zachte weer in februari voor een snel herstel van de vegetatie. Veel herbivoren vertrokken daardoor al vroeg uit ons land. Vooral van soor-

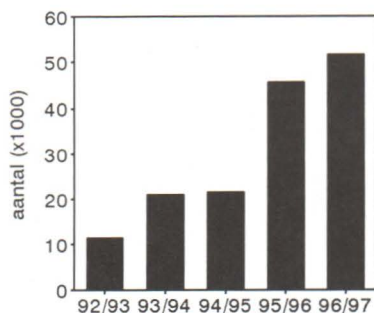
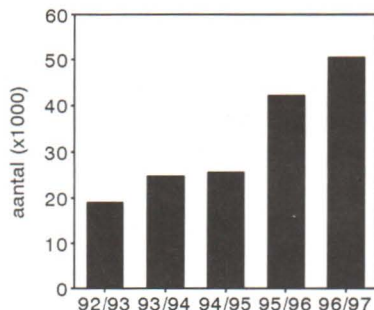
ten als Kleine Zwaan en Wilde Zwaan, Kolgans en Smient werden in februari-maart relatief kleine aantallen geteld (figuur 1).

Ontwikkelingen in de Randmeren

Evenals in voorgaande seizoenen, werden ook in het najaar van 1996 weer grote concentraties watervogels op de Randmeren geteld. Zoals bekend heeft zich hier, als gevolg van de verbeterde waterkwaliteit, vanaf het eind van de jaren tachtig een uitgebreide onderwatervegetatie ontwikkeld (zie o.a. het speciale nummer van De Levende Natuur, gepubliceerd in 1997). Diverse herbivore watervogels hebben hierop massaal gere-

geerd (zie figuur 2) en vooral de Veluwerandmeren (Veluwemeer en Wolderwijd) bieden tegenwoordig in het najaar een spectaculaire aanblik, met grote groepen zwanen en eenden. Zo werden in 1997 o.a. 1950 Knobbelzwanen (okt), 2620 Kleine Zwanen (nov), 940 Pijlstaarten (okt), 25.000 Tafeleenden (nov), 37.000 Kuifeenden (nov) en 35.000 Meerkoeften (nov) geteld. In totaal verbleven er in oktober en november bijna 180.000 watervogels op alle Randmeren, zo'n 25% van het totaal in de gehele Zoete Rijkswateren in die periode.

— Berend Voslamber

Figuur 2. Seizoensmaxima van Tafeleend (boven) en Meerkoet (onder) in de Randmeren in 1992-97.

Wilde Zwanen (H. Feenstra)